

Riječ nakladnika

Ova knjiga nastala je zahvaljujući nadahnutim poticajima da se o Gorjanima kao mjestu, njegovim ljudima, identitetu i baštini sazna nešto više jer su mjesto u Slavoniji i Hrvatskoj koje nije moguće zaobići kada se govori o povijesnoj i kulturnoj ostavštini. Sadržajna struktura knjige vezana je za obrađene tematske cjeline koje obuhvaćaju Gorjane od najstarijih tragova, njihova prvog pisanog spomena, preko povijesti i tradicije, sve do života u suvremenom vremenu.

Opisana je slavna povijest mjesta, čiji pisani tragovi sežu u srednji vijek, odnosno u 1244. godinu, kada se Gorjani prvi put spominju u pisanim izvorima i upravo se ove godine obilježava 780. obljetnica prvog spomena. Tijekom 14. stoljeća Gorjani stječu status grada, ondje je stolovala palatinska loza obitelji Gorjanski, a mjesto u ovom razdoblju postaje jedno od najvažnijih središta današnjeg područja Slavonije. Ondje su se donosile važne odluke, odsjedali kraljevi, kraljice, osmanski vojskovođe te drugi velikani, a vodile su se i dvije važne bitke, koje su utjecale na državna zbivanja.

Iako se do danas očuvalo malo ostataka koji govore o ovim slavnim vremenima, arheološka istraživanja nam svake godine otkrivaju nove spoznaje i lokalitete koji upotpunjuju povijesna saznanja. Otkriveno je više srednjovjekovnih lokaliteta od kojih su najvažniji gradsko središte Gora ili Gara i lokalitet Zorjaševo, a na oba lokaliteta su, između ostalog, pronađeni ostatci sakralnih objekata. Pritom novija crkva na lokalitetu Gori, odnosno Kamenišću jedna je od najvećih, ako ne i najveća crkva onoga vremena u cijeloj kontinentalnoj Hrvatskoj i vezana je za nekadašnji dominikanski samostan.

Kontinuitet crkvene povijesti može se pratiti i poslije, kada su na području Gorjana građeni i drugi sakralni objekti, od kojih se do današnjeg vremena sačuvala reprezentativna i obnovljena kasnobarokna Crkva sv. Jakova apostola. Vrlo važno mjesto zauzima i osmanska kula iz 16. stoljeća, kada su Gorjani bili sjedište kadiluka, a koja je u 19. stoljeću adaptirana u kapelu te predstavlja jednu od rijetkih građevina ovakvog tipa sačuvanih do današnjeg vremena. Njenu adaptaciju u kapelu inicirao je župnik Adam Filipović Heldentalski, književnik i teolog, koji je bio iznimno važna osoba svoga vremena i koji je iza sebe ostavio veliku materijalnu i nematerijalnu ostavštinu.

Ništa manje važna nije ni učiteljica Lucija Karalić, koja je kao etnografinja ostavila u baštinu neprocjenjive zapise i građu pa su Gorjani, zahvaljujući njoj, jedno od mjesta s najbolje istraženom i zapisanom tradicijskom baštinom. Zahvaljujući njenom zalaganju ljelje su se kao običaj nastavile održavati te su se uspjele sačuvati do današnjih dana. Ovaj proljetni ophod ostatak je staroslavenskih obreda koji i dalje čini živu nematerijalnu baštinu Gorjana i održava se svake godine na blagdan Duhova. Posebnu čast i priznanje ljelje su dobile upisom na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Gorjani obiluju i drugom tradicijskom baštinom, čiji je dio prikazan u ovoj knjizi.

Uz pisanu povijest, arheološka nalazišta otkrivaju nam saznanja i o starijim razdobljima. Na području Gorjana pronađeno je nekoliko prapovijesnih naselja, kao što su ona na lokalitetima Kremenjača i Topole, gdje najstariji nalazi sežu u kameno doba, odnosno u 6. i 5. tisućljeće prije Krista. Ova su se naselja, kao i srednjovjekovna, protezala na velikim površinama, okružena opkopima i palisadama, unutar kojih se nalazio stambeni prostor s obiljem pokretnih i nepokretnih nalaza. S obzirom na važnost povijesti i arheologije u Gorjanima, upravo su ova poglavlja najopsežniji dio knjige.

U sastavu današnje Općine Gorjani nalaze se mjesta Gorjani i Tomašanci pa određena poglavlja obrađuju područje cijele općine. U knjizi je opisano stanovništvo, koje se mijenjalo u različitim povijesnim razdobljima, a najveća promjena dogodila se naseljavanjem Nijemaca u drugoj polovici 19. stoljeća, kao i naseljavanjem stanovništva iz drugih dijelova Hrvatske nakon Drugog svjetskog

rata. Opisana su i demografska kretanja u mjestu, koja su doživljavala uspone i padove i koja, nažalost, u posljednjim godinama nemaju pozitivan trend. Opisane su djelatnosti stanovništva, od kojih je poljoprivreda uz obrtništvo bila jedna od najvažnijih gospodarskih grana. Možemo pratiti i razvoj školstva, od njegovih početaka u srednjem vijeku do današnjih dana.

U relativno novijem razdoblju Gorjane i Republiku Hrvatsku zadesio je Domovinski rat, pa knjiga donosi i prikaz ovoga razdoblja te opisuje pojedince koji su položili život za slobodu Hrvatske ili dali važan doprinos njenom stvaranju, poput generala zbora Imre Agotića.

Autori tekstova istaknuti su znanstvenici, javni i društveni djelatnici te stručne osobe koje su donijele opsežne prikaze i obilnu dokumentaciju iz bogate povijesti Gorjana. Prikazani autorski tekstovi ilustriraju činjenicu da postoje rijetka naselja i gradovi u istočnom dijelu Hrvatske koja, poput Gorjana, posjeduju tako dugu i bogatu tradiciju životnih zbivanja.

Nastanak i razvoj života ljudske zajednice u Gorjanima konceptualno smo nastojali obuhvatiti što cjelovitije, ne izostavivši nijedan važan segment. U tome su nam pomogli autori tekstova, koji su prepoznali važnost ovoga izdanja, jer se do sada na ovaj način vrlo malo pisalo i govorilo. Hoće li se u budućnosti nastaviti s istraživanjem Gorjana, ne znamo, ali znamo da će ovi bogati prilozi, istraživački prikazi, tematski sadržaji, zasigurno pomoći u daljnjem istraživanju historiografskog, arheološkog, baštinskog i tradicijskog puta Gorjana. S pravom možemo reći kako je ova knjiga važna znanstvenicima i istraživačima, ali prije svega je ponos Gorjancima, koji ovim izdanjem dokazuju koliko vole svoje „selo i običaje“.

Ova knjiga koja sadržava autorske radove sa svim pozitivnim recenzijama plod je suradnje s našim eminentnim znanstvenim institucijama, kojima od srca zahvaljujemo i čestitamo, a to su: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatski institut za povijest te Hrvatski restauratorski zavod. Zahvaljujemo njihovim ravnateljima te svim djelatnicima, od kojih neki godinama istražuju povijest Gorjana i često ondje borave, pa su postali i dio naše zajednice. Napose zahvaljujem svim članovima Znanstvenog odbora, odnosno Uredničkog vijeća, koji su inicirali istraživanja, izradili opću koncepciju izdanja, pratili sadržaje i teme, dogovarali recenzente, i na kraju pripremili sve za tisak ovog bogatog izdanja, a to su: Ivana Hirschler Marić, fra Ivica Jagodić, Hrvoje Kekez, Robert Skenderović, Petar Ušković Croata, Ivana Žebec Šilj i Dražen Živić. Posebna zahvalnost pripada Draženu Živiću, predsjedniku Odbora, koji je od samoga početka s velikim oduševljenjem prihvatio ovaj izazov i s posebnom ljubavlju realizirao cjelokupno izdanje.

Zahvaljujemo recenzentima, lektorici te osobama koje su pomogle u dizajnu i oblikovanju ovoga izdanja. Zahvaljujemo svim dobročiniteljima koji su doprinijeli svojim darom, svim tvrtkama, agencijama, ustanovama i pojedincima, koji su na bilo koji način pomogli realizaciji ovog znanstvenog djela.

Među dobročiniteljima veliku zahvalnost dugujemo Robertu Šimleši, direktoru Čazmatransa Vukovar d.o.o., Hrvatskom restauratorskom zavodu i Osječko-baranjskoj županiji. Ovo izdanje podršku je našlo i u Organizacijskom odboru u Gorjanima, čijim članovima srdačno zahvaljujemo, a to su: Željko Babić, Darko Bunoza, Stjepan Karalić, Darko Kelava, Zvezdana Kereta, Tea Milanović, Andrea Palcer i Vladimir Perić. Organizaciji su pomogle razne udruge i institucije, posebno Dječji vrtić „Krijesnica Gorjani“, Župa sv. Jakova apostola, Lovačko društvo „Lisica“ Gorjani te Dobrovoljno vatrogasno društvo Gorjani, kojima također zahvaljujemo, kao i svim mještanima i pojedincima koji su pomogli u istraživanju i izdavanju knjige.

Ideju da se objavi ova knjiga Općina Gorjani prepoznala je od samih početaka kao vrijedan doprinos mjestu te je svesrdno prihvatila inicijativu fra Ivice Jagodića, kojemu također iskazujemo veliku zahvalnost jer je prethodno ostvario brojne kontakte u znanstvenim institucijama za dobar početak, koji je bio temelj uspješnog trogodišnjeg rada, a prema priloženom izdanju i za završetak ovoga znanstvenog djela.

Kruna svih zahvala pripada autorima ove knjige, koji su u svojim sadržajnim tekstovima iznijeli izvorna otkrića, prikazali rezultate svojih istraživanja i prikupili velik broj vrijednih podataka, čime su kreirali ovo zajedničko djelo u kojem su, uz svoj znanstveni rad i stručno znanje, mjestu Gorjanima darovali i svoju posebnu ljubav i pažnju. Zahvaljujući ovim novim istraživanjima i sadržajima možemo reći da Gorjani sada imaju svoju novu bogatu iskaznicu stvaranu stoljećima, koja ostaje na ponos svim današnjim i budućim naraštajima.

Općinski načelnik Općine Gorjani

Ivan Lović, mag. ing. agr.